

Tack

Jag vill först tacka Emanuel, den socialdemokratiska riksdagsgruppen och ABF Stockholm för initiativet, det visar på vilja till förändring. Inser också att ni som riksdagsledamöter har haft en höst fylld med stora utmaningar och vi är alla i chocktillstånd efter helgens terrordåd. Henning Mankells favoritcitrat av Yasar Kemal framstår som allt mer angeläget.

"Till sist är det vår förmåga till kommunikation, till dialog, som kommer att rädda mänskligheten"

Alla olösta konflikter liknar varandra – kommunikationen dör och till slut glömmer man orsaken och ser symptomen som det stora problemet.

Terror är symptom på olösta konflikter.

Flyktingar är symptom på olösta konflikter.

Många sjukskrivna med psykiska diagnoser är symptom på arbetslivets olösta konflikter.

Initiativet till det här seminariet sänder en mycket stark positiv signal, det finns ett engagemang och vilja till förbättring och förändring. Dialogen och kommunikation är demokratis starkaste vapen.

Många som drabbats av olösta konflikter och övergrepp är här idag. När jag blev tillfrågad om att tala kände jag mig hedrad men det är definitivt ingen lätt uppgift att försöka ge ord åt våra gemensamma tragiska erfarenheter.

Men vi gläds åt seminariet och vill vara en del av lösningen.

Berättelser

Mitt namn är Börje Eriksson och i min bok *Bakom leendet – Om skadliga processer i arbetslivet och vad som kan förändras*, beskriver jag min och elva andras erfarenheter.

En fråga är givetvis varför vi inte alltid behandlar varandra på ett bra sätt. Enligt psykologerna finns endast ett sätt att få oss att ändra ett beteende.

Nämligen motivationen - vi måste **vilja** ändra ett beteende.

- Om intriger, förtal och syndabocksutnämningar belönas - då växer det.
- Om anseendet på den som agerar oetiskt istället sjunker – då minskar problemen.

Låter enkelt. Men hur ändrar vi motivationen?

Dagens arbetsliv

Ett gott humör och leenden har blivit allt viktigare på dagens arbetsmarknad, det belönas. Men bakom leendet döljs allt oftare stress och rivalitet med arbetsgivarens ovillkorliga krav på lojalitet, "fuck of or fit in"...

Professor emeritus i socialt arbete Sven-Axel Månsson beskriver en utveckling mot ett allt mer auktoritärt och omänskligt arbetsliv i boken *"När man måste säga ifrån"*

Att antalet sjukskrivna med psykiska skador med kopplingar till arbetslivet ökat beror givetvis på ett förändrat arbetsliv.

Arbetslivsdelegationens rapport

Carina Nilsson var LO's representant i arbetslivsdelegationen 1999. Där beskrivs ingående hur mobbning och kränkningar beräknades leda till mellan 100 -300 självmord och 10-30 000 långtidssjukskrivningar årligen. De områden som visade sig hårdast drabbade var vård, utbildning och religiösa samfund. Slutsatsen var att något måste göras.

Åtta år senare gav Carina ut boken *"Arbete inte bara tillväxt – om arbetslivspolitikens uppgång och fall"* där hon upprörd och besviken skriver om politikens bristande engagemang för villkoren i arbetslivet.

Försäkringskassan beskrev 2013 i sin rapport om sjukfrånvaro i psykiska diagnoser och slutsatsen var, citat:

"ska vi råds bot på den ökande psykiska ohälsan borde det ske på våra arbetsplatser", slut citat,

Därefter kom Statens Beredning för medicinsk Utvärderings rapport 2014, och forskningsrådets rapport våren 2015 och visade på samma samband.

Ett extra allvarligt problem skrev försäkringskassan är att sjukskrivningarna med psykiska diagnoser blir så långa och svårbehandlade, att personen helt enkelt riskerar slås ut permanent.

Krisen i dagens socialförsäkringssystemet har allt tydligare kopplingar till villkoren i arbetslivet.

Men det är inte samma parter som bär kostnaderna och som påverkar motivationen. Det är framförallt samhället och individerna som tvingas bära de direkta kostnaderna.

Men hur kan samhället påverka och minska problemen?

Citat

"Arbetsmiljöverket är en myndighet som har regeringens och riksdagens uppdrag att se till att lagar om arbetsmiljö- och arbetstider följs av företag och organisationer."
så står det på deras hemsida.

För bara ett par år sedan skrev Arbetsmiljöverket en retorisk fråga om ansvar och tillsyn just gällande mobbning...

citat

"Arbetsmiljöverket vill framhålla att mobbning i första hand är en fråga för arbetsmarknadens parter att komma till rätta med. Den partsgemensamma organisationen Prevent till exempel ger ut skrifter i ämnet och håller även utbildningar i hur chefer och andra berörda kan bli bättre på att hantera konflikter och mobbning" slut citat

Men om problemen ökar i samma takt som parternas ord, skrifter och utbildningar i värdegrund... är det enkelt att se att det är något som inte fungerar.

Min bok inleds med ett citat "*Jag tror att motgiftet mot ondskans mekanik handlar om att få möta enskilda människors berättelser*"

I så gott som samtliga fall som jag studerat visar det sig att de allvarligaste övergreppen sker när makten med ett kirurgiskt ingrepp vill plocka bort en individ ur organisationen.

Makten belönar sedan kirurgen/den anställde som utför operationen, arbetsgivaren prioriterar helt enkelt rationella, kortsiktiga ekonomiska lösningarna mer än arbetsmiljöförordning, medmänsklighet och moral.

I Elinor Torps utmärkta bok "Jag orkar inte mer - när jobbet skadar själen" finns kunskap om hur Lars som socialsekreterare, dessutom skyddsombud, drivs till vanmakt och ett desperat självmord. Han kände sig utsatt för intriger och förföljelse, sambanden komplexa men en orsak var han fick igenom många ärenden angående placeringar i socialnämnden och ansågs dyr. Tystnad, låsta positioner och oro fick det i det fallet katastrofala konsekvenser.

Det är nödvändigt med personliga berättelser annars fortsätter felaktiga analyser oetiska belöningsystem som skapar förövre av vanliga anställda som i grunden är vanliga trevliga, hyggliga, kommunala eller statliga tjänstemän.

Det är viktigt att konstatera att när övergreppen sker hårdnar klimatet och rädslan sprider sig, arbetsglädjen och hälsan påverkas då för alla - inte bara för den som stöts ut.

Går det att som individ tjäna på intriger/kränkningar och mobbning växer problemen och enligt forskaren och professor emeritus i psykosocial medicin Töres Theorell finns det idag en rad faktorer som gör att problemen ökar.

Bekräftelse och berättelsen

Personligen tillhör jag en av de ytterst få som fått samhällets bekräftelse på övergrepp. Anledningen till min sjukskrivning prövades när arbetsskadeanmälan behandlades i förvaltningsrätten. Citat "*att arbetsgivaren och berörda parter utsett Börje Eriksson för mobbning och kränkande särbehandling*"

Jag slipper ifrågasättandet, men det beror inte på att jag varit mer utsatt och sämre behandlad än andra utan endast på att modiga lärarkollegor, som trots hotbilden att nu själva riskerade att drabbas och få repressalier valde att vittna mot sin egna arbetsgivare.

Men vad hände inuti mina kollegor som jag jobbat femton år tillsammans med?

Alla på arbetsplatsen utsattes för otrygghet, oro och ångest.

De protesterade och skrev listor men valde att jobba kvar.

Hur tror ni mötet blev i ICA affären, när man anställde en ny person och jag var sjukskriven? Vissa kollegor nästan klövs mitt i itu i lojalitetskonflikt, efterhand ville man nog helst slippa se mig. Då skapades en tystnads kultur med allt större rädsla i den politiskt styrda verksamheten där alla kände till kommunens styrdokument, värdegrund och egentligen ville varandra väl. Eleverna undervisades om vikten av ett samhälle där man kunde uttrycka sin åsikt utan repressalier men lärarna upplevde motsatsen.

Hur tror ni de kommunalpolitiskt engagerade vänner mådde, när det skrevs insändare i lokaltidningen om kränkningar och mobbning inom den förvaltning de själva styrde?

Allt var låst, rädslan spreds än mer när skolledningen uppmanade mina kollegor att inte prata med mig.

Jag har hört en drabbad som med stirrig blick uttalade en önskan om att skaffa skjutvapen och "röjja rent" på sin före detta arbetsplats. Jag har ingen svårighet att förstå känslan och känner en starkt sugande oro.

Börjar vi allt oftare se verkligheten som ett dataspel där problemen inte ska lösas utan elimineras? Hur påverkas tilliten, hur påverkas demokratin?

Jag var sjukskriven, arg och traumatiserad när jag hörde en telefonsignal.

Ett missnöjesparti som står långt från mina egna demokratiska värderingar hörde av sig och erbjöd med varm vänlig röst sympati och medhåll, i den stunden blev kopplingen allt tydligare. Vilket samhälle vill vi ha?

Belöningar

Bedömdes den konflikt jag dragits in i dyrare för kommunen att hantera än att anställa någon ny. Kanske ansåg man sig ta ett demokratiskt ansvar för kommuninnevånarnas skattekronor?

Mina elever berättar att de efter det som hände pratade massor. Allt hänger samman, barn gör inte som vi säger utan som vi gör, de ser och lär sig, motivationen att mobba utgår från vad som belönas. Mina chefer jobbar kvar, jag blev sjuk och min kloka hustru såg till att vi flyttade.

Det som belönas växer.

Hur resonerar samhället kring rehabiliteringsansvar om arbetsgivaren medvetet medverkat till att förändra en persons identitet och då även skadat individens sociala situation utanför arbetsplatsen?

Varför växer problemen?

Vi kan se hur vi byggt upp starka system för att skydda produktionen, vilket låter bra.

Men ur ett demokrati och folkhälsoperspektiv är det förödande, det saknas tydliga ekonomiska incitament, individ och samhälle tvingas betala för övergrepp och bristande ansvar.

Stress, enligt EU's arbetsmiljöbyrås senaste rapport ligger Sverige högst av alla länder i EU vad gäller stressrelaterade problem. Vad innebär det?

Arbetsmiljöverket skriver, citat *"Stress i arbetet uppmuntrar primitiva beteenden som ryktesspridning och utlöser försvarsmekanismer som kan leda till att syndabockar söks"* slut citat.

Stress har starka kopplingar till den ökade konkurrensen och önskan om bättre resultat.

Visst förbättras resultaten när vi tävlar, i idrotten hoppar man högre, springer fortare genom hård konkurrens och tävling.. Men det är en viktig saker som skiljer idrottens värld mot arbetslivet.

Man förstått riskerna med fusk, desto mer pengar, desto mer kontroll. Fjärdedomare och ständiga kontroller, den som dopar sig blir ofta avstängd på livstid. Varför? Man vill inte ha fuskare, sjuka idrottsmän, sjuka ideal och en sjukidrottsrörelse.

Kraven på tillväxt driver oss till allt mer konkurrens. Men hur sköts arbetsplatsens kontroll mot fuskare?

Efter regeringsskiftet 2006 och minskade statens kontroll genom att Arbetsmiljöverket fick sin budget neddragen med en tredjedel. 2007 togs den samlade svenska arbetslivsforskningen inom arbetslivsinstitutet bort med 400 anställda. Därigenom blivit allt svårare att ge en riktig analys av problemet. Arbetslivet började allt mer likna vilda västern utan sheriff.

Jag medverkade på ett seminarium i riksdagen 2008 kring ett bättre arbetsliv, med på seminariet var Annik Apall Austad, projektledare för det norska projektet *Jobbing uten mobbing*. Efter seminariet var hon mycket förundrad.

– Börje, varför är det så lite riksdagsledamöter här? Varför är det så lite intresse kring frågorna i Sverige? Vi från norsk sida har mött det gång på gång att ni som är ett föregångsland när det gäller fysisk arbetsmiljö verkar helt ointresserade av frågorna trots att det uppenbarligen finns stora problem. Varför är det så?

Under 20 år har Norge på ett långsiktigt sätt jobbat med frågan, synliggjort genom taktiken "att trollden spricker i solen" och utarbetad metoder för att hantera konflikter. Det norska arbetsmiljöverket kan dessutom engagerat sig i enskilda fall på ett helt annat sätt. Enligt undersökningar har Norge också lyckats minska problemen väsentligt.

I DN's artikelserie *Mobbarna och rättvisan* beskrev Maciej Zaremba hur den här slags problem hanteras i Tyskland, England och redogjorde även för Frankrikes lag som gäller brott mot den personliga integriteten. "*Fritt fram i Sverige men brottsligt i Frankrike*" var en av hans rubriker. I Frankrike har ett av de viktigaste argumenten för lagen varit att kreativiteten, arbetsglädjen och därmed ekonomin allvarligt skadas om man inte med hjälp av juridik kan stoppa den som intrigerar och utövar psykisk misshandel.

2009 kom en internationell undersökning som hette "The shortcomings of antibullying regulations: The case of Sweden". Rapportens slutsats var att regelverket inte förmår skydda det den är till för att skydda.

Det beskrivs hur enskilda individer riskerar skadas utan möjlighet till försvar. Undersökningen har översatts till bland annat kinesiska men blev aldrig till svenska enligt forskarna. Rapportens sammanfattning har jag själv översatt:

Citat "Bristerna är dessutom inte endast begränsade till regelverket i sig, det inkluderar dessutom brister bland alla viktiga intressenter – arbetsgivare, fackföreningar

yrkesinspektionen, samt några socioekonomiska och kulturella faktorer, vissa specifika för Sverige.” slut citat.

Arbetsmiljverkets nya förordningen som träder i kraft i vår kommer även den att förklara hur vi ska vara mot varandra, och jag delar den norska mobbningsforskaren Ståle Einarssens kommentar att den är naiv och fin, men det är svårt att se hur den kommer påverka individens möjlighet att skydda sig.

Politiska utmaningarna är helt annorlunda nu än för 50 år sedan.

Ett värdigt arbetsliv förutsätter regler som stödjer moral och etik. Skapa juridik som försvarar individens rättigheter i ett allt mer stressigt, konkurrensutsatt, och individualistiskt arbetsliv.

Ska beteendet med syndabocksutnämning, kränkningar och mobbning ändras, måste vi komma åt motivationen. Tilliten till vårt politiska, demokratiska system riskerar idag att ätas upp inifrån, likt en tumör.

- Varför diskuteras inte brott mot den personliga integriteten på arbetsplatsen som ett demokratiproblem?
- Varför ska inte kostnaderna tas ut från de som har ett juridiskt ansvar för att arbetsmiljön är som det står ”sund och säker”?

Det finns starka ekonomiska krafter som vill minska insynen från det demokratiska samhället, vi drabbade vill ha dialog och debatt.

Det djupt personliga

Vi är alla sociala varelser som gör nästan allt för att tillhöra en gemenskap. Människans största skräck har aldrig varit kylan, törst och hungern utan istället rädslan för icke accepterandet, att stötas bort. För att återkoppla till kriget och terrorn i mellersta östern vill jag läsa ett citat från min bok.

”Jag har varit med om ett krig och flydde, men krig är inte personligt. När jag mobbades på en svensk arbetsplats upplevde jag att ondskan riktades direkt mot mig som individ, den ensamheten gjorde mig sjuk och traumatiserad”

Kan man minska problemen?

Att stå upp för demokrati handlar om att skapa system så individer kan kommunicera och fungera tillsammans. Regelverket kan inte bara vara ord och visioner, utan måste kunna användas för att ge individen ett verkligt skydd.

”Barn gör inte som vi säger, utan agerar och gör som vi själva handlar” Så är det med barn, även med enkla organismer även vi människor dras till det som belönas och vi växer av.

Att stå upp för demokrati handlar om att skapa system så individer kan kommunicera och fungera tillsammans. Regelverket ska inte bara vara ord och visioner, utan måste kunna användas för att ge individen ett verkligt skydd.

”Barn gör inte som vi säger, utan agerar och gör som vi själva handlar” Så är det med barn, även med enkla organismer även vi människor dras till det som belönas och vi växer av.

Jag hoppas jag klarat att ge en liten bild av ett gemensamt problem för vi är många som upplever frustration.

Har länge oroat mig över en utveckling med bristande politiskt intresse för arbetslivsfrågor trots ökade problem. Men jag är optimist och inser att det till slut kommer en förändringsprocess, hoppas det här är starten.

***Jag bjuder härmed in alla in er till kulturprojektet Bakom leendets teaterföreställning,
Bakom leendet – Kvinnan mitt emellan på ABF huset idag klockan 19.00.
Visningen sker i samarbete med ABF Västra Götaland, ABF Stockholm och Carlssons bokförlag.***